

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

Prezenta ediție a *Cursului de lingvistică generală* are la bază versiunea tipărită în 1986. Această opțiune este motivată de schimbările făcute de autor, în raport cu varianta din 1978, modificări mici, dar semnificative, care indică o viziune superioară asupra modului în care ar trebui ținută o lecție universitară de lingvistică generală, atât în privința ideilor expuse și a exemplelor oferite, cât și în ceea ce privește relația de solidaritate a teoriei lingvistice cu practica analitică. Totodată, ediția din 1986 oferă prilejul de a aprofunda, prin comparația cu versiunea precedentă și cu alte lucrări semnate de Dumitru Irimia, aspectele nucleare ale considerării limbii în organizarea ei internă și în funcționarea ei în interiorul raportului om-limbă-lume.

1. Edițiile precedente

Gradul de asemănare între ediții este foarte mare, însă versiunea din 1986 dovedește o mai clară deosebire între *limbă*, anume ceea ce ține de planul obiectului supus cercetării și *lingvistică*, adică ceea ce ține de planul perspectivei din care se face cercetarea obiectului. Această organizare a rezultat, fără îndoială, din experiența lucrului cu studenții, pentru care distincția între obiect și cercetarea obiectului (reprezentînd, la rigoare, doar una din fațetele interpretative din care este considerat obiectul) nu este întotdeauna foarte clară de la bun început. Același fapt de limbă poate fi explorat din perspectiva mai multor discipline, între care limitele

nu sînt întotdeauna foarte bine demarcate: fiziologie, istorie, psihologie, sociologie, filosofie etc. Cuprinsul fiecărei ediții este lămuritor pentru fixarea celor două planuri:

CURS DE LINGVISTICĂ GENERALĂ, 1978 **CURS DE LINGVISTICĂ GENERALĂ, 1986**

I. Constituirea lingvisticii

II. Obiectul și metodele de cercetare

III. Originea limbajului

IV. Funcțiile limbii

- Procesul de comunicare

V. Limbă-societate-gîndire

A. Limbă și societate

B. Limbă și gîndire

VI. Limbă-normă-vorbire

VII. Limba – sistem semiotic

A. Semnul lingvistic

B. Organizarea semnelor lingvistice

1. Sistem și structură
2. Relații sintagmatice și paradigmatică
3. Conținut și formă în limbă.
Planul semantic și planul expresiei
4. Nivelele limbii și unitățile specifice:
ierarhia și izomorfismul lor
 - Nivelul fonologic
 - Nivelul morfologic
 - Nivelul lexical
 - Nivelul sintactic

VIII. Istoria și geografia limbii

A. Istoria limbii

- Sincronie și diacronie
- Constituirea și evoluția limbii

I. Obiectul lingvisticii și metode de cercetare

II. Limbă-gîndire-societate

A. Limbă și gîndire

B. Limbă și societate

- (1) Originea limbajului
- (2) Funcțiile limbii
- (3) Ipostazele limbii
- (4) Dependența de societate

III. Limba – sistem semiotic

A. Semnul lingvistic

B. Organizarea semnelor lingvistice

1. Sistem și structură
2. Relații sintagmatice și paradigmatică
3. Conținut și formă în limbă.
Planul semantic și planul expresiei
4. Nivelele limbii și unitățile specifice:
ierarhia și izomorfismul lor
 - Nivelul fonologic
 - Nivelul morfologic
 - Nivelul lexical
 - Nivelul sintactic

IV. Istoria și geografia limbii

A. Istoria limbii

B. Geografia limbii

V. Din istoria ideilor despre limbă

B. Geografia limbii

- Diversitatea lingvistică: limbă și dialect
- Organizarea dialectală a limbii

Ediția din 1978 este organizată în spirit didactic, fiind alcătuită pentru a corespunde unor etape de familiarizare cu elementele centrale ale lingvisticii generale. Istoricul disciplinei și stadiul cercetării, cu insistență asupra obiectului și metodelor de descriere, sînt urmate de considerații privind originea limbajului – temă adesea trecută cu vederea în manualele de lingvistică generală, naționale și internaționale –, funcțiile limbii și o analiză a raporturilor limbă-societate, respectiv limbă-gîndire. Faptul că legăturile între limbă și societate par privilegiate în raport cu unitatea dintre limbă și gîndire¹ indică influența ideilor lui Ferdinand de Saussure și a reprezentanților școlii sociologice franceze. Capitolul al șaselea, intitulat *Limbă-normă-vorbire*, este dezvoltat prin evaluarea principalelor contribuții² care s-au impus, în istoria ideilor despre limbaj, între momentul Saussure și momentul Coșeriu. După clarificarea, pentru cititor, a noțiunilor implicate în evoluția de la perspectiva dihotomică (limbă –

¹ Ilustrativ pentru această interpretare este titlul *Limbă-societate-gîndire* (1978), menit să accentueze ponderea factorului social și a funcției dominante a limbii, funcția de comunicare, considerată din unghiul rolului de liant social al limbajului și al devenirii sale istorice, titlu pe care, în ediția din 1986, îl avem reconfigurat sub forma *Limbă-gîndire-societate*, pentru a se sublinia importanța factorului cognitiv și a funcției de cunoaștere a limbii, considerată din perspectiva consubstanțialității limbă-gîndire. Așadar, în varianta din 1978, centrul de greutate al interpretării este dat de natura socială a limbajului uman articulat, însă, în versiunea din 1986, focalizarea este orientată asupra rolului creator al gîndirii. Această deplasare ideatică se armonizează cu o schimbare semnificativă în concepția autorului, care, fără a neglija esența socială a limbii, are deja foarte clară conștiința faptului că limba oglindește creativitatea ființei umane, constantă ideatică aflată în laboratorul tuturor scrierilor lui Dumitru Irimia.

² Este vorba despre două școli lingvistice postsaussuriene, *școala funcțională*, reprezentată de Martinet și Jakobson, și *glosematica* hjelmsleviană, cărora li se adaugă *generativismul* american.

vorbire) la cea trihotomică (limbă-normă-vorbire), conceptele operaționale sînt ilustrate cu exemple din limba română, astfel încît receptorul să aibă posibilitatea de a reține validitatea descriptivă a aspectelor teoretice dezbătute.

Ultimele două părți, *Limba – sistem semiotic* și *Istoria și geografia limbii*, se dezvoltă prin observarea unităților și raporturilor care guvernează profilul idiomatic al limbii și prin explicarea importanței factorilor care favorizează manifestarea diversității lingvistice.

Această organizare face vizibilă existența unui „algorithm” argumentativ inspirat, pare-se, de modelul cursului saussurian: 1. istoricul și obiectul disciplinei; 2. natura, funcțiile și semnificația legăturilor în care se află înscris obiectul investigat; 3. perspectiva sincronică asupra obiectului, prin raportare la unitățile constitutive și la rețeaua relațională pe care ele o dezvoltă; 4. perspectiva diacronică asupra obiectului, prin urmărirea factorilor lingvistici și extralingvistici care contribuie la evoluția limbii, ca mijloc de comunicare interumană.

Ediția din 1986 ilustrează o aranjare mai adecvată a expunerii, prin accentuarea mai nuanțată a etapelor ce trebuie urmate pentru a se asigura succesul receptării. Prima cerință, reflectată de cuprins, este delimitarea obiectului de cercetare al lingvisticii, prin confruntarea viziunii saussuriene³ cu punctul de vedere asumat de E. Coșeriu, potrivit

³ În concepția lui Ferdinand de Saussure, semiologia este știința „care studiază viața semnelor în viața socială”, iar lingvistica, parte a semiologiei (semioticii), este disciplina interesată de cercetarea limbii „ca sistem de semne ce exprimă idei”. Pentru lingvistul elvețian, „studiul limbajului comportă deci două părți: una, esențială, are drept obiect limba, care este socială în esența ei și independentă de individ; acest studiu este numai psihic; cealaltă, secundară, are drept obiect partea individuală a limbajului, adică vorbire, inclusiv fonațiunea: ea este psihofizică”, iar această disociere presupune existența a două obiecte de cercetare, *limba* și *vorbirea*, lingvistica fiind, potrivit distincției saussuriene, interesată de cercetarea *limbii*, fără a respinge categoric, existența unei lingvistici a vorbirii (Ferdinand de Saussure, *Curs de lingvistică generală*, ediție românească de Irina Izverna Tarabac, Polirom, Iași, p. 41-44).

căruia lingvistica studiază activitatea lingvistică a vorbitorilor⁴. Această contrapunere fixează ca obiect de studiu „limba ca sistem de semne și ca activitate lingvistică”. Prezentarea disciplinelor lingvistice și a raporturilor lingvisticii cu alte discipline conexe este urmată de prezentarea metodelor întrebuintate în cercetarea lingvistică, prin demarcarea metodelor tradiționale de cele moderne.

În interiorul cadrului epistemologic și metodologic descris sînt urmărite, din perspectiva istoriei lingvisticii, raporturile limbă-gîndire și limbă-societate, pentru a se sublinia caracterul de știință social-umană al lingvisticii, prin referire la atributele esențiale ale ființei umane: facultatea de a cunoaște, capacitatea de a exprima această cunoaștere și deprinderea de a o transmite semenilor. În esență, se afirmă în curs, *omul este ființa socială dotată cu gîndire și limbaj*. Subcapitolele despre originea și caracterul articulat al limbajului, despre funcțiile și ipostazele limbii și despre legăturile active între limbă și societate au rolul de a extinde și argumenta teza că lingvistica este o știință care se interesează atît de factorii interni, cît și de factorii externi care orientează și influențează existența sistemului semiotic numit limbă și punerea sa în acțiune. Efectul de interpretare generat prin această dispunere este că lingvistica se preocupă de procesul de comunicare verbală dintre ființele omenești, prin observarea și descrierea elementelor complexe implicate în raportarea omului la realitate și la semenii, în reprezentarea acestei experiențe de cunoaștere grație consubstanțialității ce guvernează relația între limbă și gîndire și în exprimarea ei, nu ca oglindă, ci ca interpretare a realității.

A treia parte a *Cursului* are în centru semnul lingvistic, proprietățile acestuia și organizarea semnelor în interiorul limbii, scopul sistematizării critice fiind de a clarifica ce se are în vedere prin definirea limbii ca sistem de semne și de relații între semne. Aceasta este, de altfel,

⁴ „Lingvistica (...) este știința care studiază din toate punctele de vedere posibile *limbajul uman articulat*, în general și în formele sale specifice de realizare, adică în *actele lingvistice* și în sistemele de izoglose care, tradițional sau convențional, se numesc *limbi*” (Eugenio Coseriu, *Introducere în lingvistică*, traducere de Elena Ardeleanu și Eugenia Bojoga, ediția a II-a, Echinoux, Cluj, 1999, p. 12).

și secțiunea cu cea mai mare densitate terminologică. Descrierea fiecărui nivel al limbii, prin valorificarea terminologiei impuse de adepții structuralismului, va deveni, în lucrările ulterioare, modelul pe baza căruia se dezvăluie identitatea faptelor de limbă, interpretarea fiind realizată prin considerarea nu numai a axelor semiotice fundamentale (axa paradigmatică și axa sintagmatică), ci și a trihotomiei sistem-normă-vorbire⁵. Rezultatele acestui mod original de a descoperi echilibre interpretative între diversele concepții teoretice fructificate în expunere fac din *Cursul de lingvistică generală* o excelentă modalitate de familiarizare a celor lipsiți de cunoștințele de bază cu toate noțiunile primare necesare pătrunderii în tainele tuturor disciplinelor lingvistice tradiționale: fonetică și fonologie, morfologie și sintaxă, lexicologie și semantică.

Penultimul capitol al ediției din 1986 este dedicat istoriei și geografiei limbii și are în atenție factorii care orientează devenirea istorică și culturală a limbii. Descrierea nu se limitează, însă, doar la axa istorică și la cea pur teritorială, ci include și considerații despre diversitatea socială și expresivă a limbii. Prin parafrizarea unei binecunoscute distincții coșeriene, s-ar putea afirma că secțiunea a treia a lucrării înfățișează organizarea structurală a limbii, în vreme ce partea a patra schițează arhitectura ei. În ultimul capitol sînt evidențiate cele mai importante momente din evoluția lingvisticii. Prin această ultimă unitate expositivă a cursului se întregește ansamblul de idei care se constituie în izvoare ale lucrării.

2. Sursele *Cursului de lingvistică generală*

O cercetare a particularităților edițiilor și a lecturilor care au făcut posibilă edificarea unui complex interpretativ bogat și original nu poate neglija chestiunea de fond a surselor și resurselor de care a dispus autorul pentru a dezvolta o lucrare.

⁵ Profesorul Dumitru Irimia se numără printre primii lingviști români care au adoptat și adaptat tezele lingvisticii coșeriene în propriile cercetări.

În ansamblu, s-ar putea aprecia că lucrările parcurse de Dumitru Irimia pentru elaborarea cursului de lingvistică generală pot fi despărțite în trei categorii: a) *surse primare*; b) *surse secundare*; c) *surse auxiliare*.

Prin *surse primare*, înțelegem lucrările monografice, străine sau românești, pe care autorul care le-a parcurs cu atenție, la care s-a raportat în chip critic și pe baza cărora și-a edificat propria concepție lingvistică. În aceste lucrări pot fi identificate, deci, rădăcinile ideatice ale propriei viziuni științifice. Este important să arătăm că, în perioada de documentare premergătoare redactării și publicării variantei din 1978, unele din sursele primare, mai cu seamă cele străine, existau mai degrabă simbolic în bibliotecile universitare românești ori, dacă existau, puteau fi consultate numai în baza unui regim special de împrumut. Alte lucrări erau cunoscute doar indirect, din surse secundare sau auxiliare. De pildă, contribuțiile lingvistice moderne și valoroase, publicate, între 1960 și 1980, de autori străini importanți și foarte importanți, precum Giulio Lepschy, Bernard Pottier, Umberto Eco, au fost citite, fără îndoială, în perioada stagiilor de cercetare și predare petrecute în străinătate.

Considerăm *surse secundare* lucrările de natură predominant explicativă, cum ar fi tratatele de lingvistică, lucrările individuale și colective care au ca țel familiarizarea cititorului cu aspectele cele mai cuprinzătoare ale lingvisticii generale, culegerile de studii teoretice, antologiile și volumele cu orientare interdisciplinară pe care autorul le-a fructificat pentru a rafina, aprofunda și îmbogăți explicațiile și interpretările oferite.

În categoria *surselor auxiliare* includem notele, articolele și studiile de mai mică întindere, la care autorul face trimitere pentru a adînci sau clarifica anumite aspecte teoretice și practice ori controversate persistente care necesită adoptarea argumentată a unei poziții științifice.

Deosebirea celor trei categorii de surse are rolul de a arăta că în lucrare coexistă nivele de lectură cu grade diferite de abstractizare și complexitate argumentativă, pe care autorul le-a contopit creator într-o expunere originală. E mai presus de orice îndoială că opțiunile de lectură și solidaritatea față de viziunile anumitor autori dezvăluie respectarea implicită a unor criterii a căror prezență s-a manifestat în toate contribuțiile științifice publicate de Dumitru Irimia: valoarea dată de calitatea

și claritatea demersului interpretativ, rafinamentul conceptual și individualitatea soluțiilor interpretative propuse, coerența descriptivă și substanțialitatea perspectivei din care se evaluează materialul factual întrebuințat spre ilustrare. Nu este, prin urmare, de mirare că în bibliografia cursului figurează numai titluri de referință, demne de încredere, din care specialistul format și ucenicul au doar de învățat.

a) *Sursele primare*

Locul cel mai important în economia lucrării îl ocupă ideile lui Ferdinand de Saussure și ale celor care, într-un fel sau altul, prin apropiere sau distanțare critică, s-au raportat la opera lingvistului elvețian. Trebuie arătat că nucleul cursului elaborat de Dumitru Irimia s-a constituit prin asumarea activă, nu imitativă, a ideilor saussuriene. În jurul nucleului reprezentat de opera lui Ferdinand de Saussure sînt adăugate și puse în dialog cu opera maestrului contribuțiile elevilor și adepților, creatori, la rîndu-le, de școli și orientări structuraliste și/sau poststructuraliste. Un loc important în această complexă cartografie intelectuală îl au contribuțiile majore ale discipolilor care au avut prilejul să ia parte la prelegerile ținute de marele lingvist elvețian, fie în calitate de conferențiar la École de Hautes Études din Paris, fie ca profesor la Universitatea din Geneva: Charles Bally, fondator al stilisticii moderne și editor al *Cursului de lingvistică generală*, Maurice Grammont, Antoine Meillet, întemeietor al școlii sociologice franceze, Serge Karcevski, unul din fondatorii Cercului lingvistic de la Praga și alții. Dorința de a cunoaște cît mai exact implicațiile viziunii teoretice saussuriene a presupus extinderea lecturilor către operele cele mai importante ale autorilor reprezentativi pentru orientările lingvistice declarat postsaussuriene: cercul lingvistic de la Praga (Serge Karcevski, Nikolai Trubetzkoy, Roman Jakobson), școala sociologică franceză (Antoine Meillet), cercul lingvistic de la Copenhaga (Louis Hjelmslev) și școala funcționalistă (R. Jakobson, André Martinet). Pleiada de mari specialiști cunoscuți prin lecturi directe este continuată – pentru a-i aminti doar pe cei extrem de influenți – de elvețianul Walther von Wartburg, francezii Pierre Guiraud, Lucien Tesnière, Bernard Pottier, semanticianul și semioticianul de origine lituaniană A. J. Greimas,

italienii Umberto Eco, Tullio de Mauro și G. C. Lepschy, americanul Edward Sapir și mulți alții.

Un loc aparte este acordat lingvisticii coșeriene, considerată o concepție lingvistică de mare finețe interpretativă și față de care Dumitru Irimia și-a manifestat în repetate rânduri prețuirea. Ni se pare suficient să amintim că Dumitru Irimia este unul din primii profesori care au popularizat ideile savantului de origine basarabeană și între primii, dacă nu chiar înfiul traducător român interesat de opera literară a lingvistului.

În general, accesul direct la lecturile fondatoare s-a realizat grație unei excelente cunoașteri a limbilor și culturilor franceză și italiană, fără a neglija, însă, vastele spații reprezentate de culturile germană și anglo-americană. Lecturile nemijlocite în limba engleză sînt, însă, cu mult mai puține decît cele în limbile franceză și italiană, iar cele în limba germană lipsesc, cu toate că operele majore ale învățaților care și-au publicat lucrările în limbile germană (N. Trubetzkoy) și engleză (Sapir) au fost parcurse mulțumită traducerilor în limbile română, franceză sau italiană.

Tot în categoria surselor primare trebuie incluse și operele de prestigiu ale marilor lingviști români, pe care Profesorul Irimia i-a citit cu răbdare și prețuire și la ideile cărora a recurs în expunerile, demonstrațiile și interpretările din lucrare, ori de cîte ori a fost necesar, cu dorința legitimă de a arăta relația de continuitate între lingvistica românească și cea europeană, mai cu seamă în perioada premergătoare instaurării regimului comunist. Prin autorii cel mai frecvent citați se numără Alexandru Philippide, fondatorul școlii ieșene de lingvistică, Bogdan Petriceicu Hasdeu, Sextil Pușcariu, Alexandru Graur, Iorgu Iordan, precum și profesorii care au marcat perioada de formare științifică a autorului, în special Gheorghe Ivănescu, Ecaterina Teodorescu și Theofil Simenschy.

b) *Sursele secundare*

Osatura lecturilor fondatoare a fost întărită prin recursul la lucrări menite să formeze o imagine de ansamblu asupra preocupărilor de

lingvistică ale vremii⁶. În această categorie de surse bibliografice pot fi incluse lucrări devenite astăzi clasice și recunoscute în domeniu prin calitatea descrierii științifice: Bertil Malmberg, *Les nouvelles tendances de la linguistique* (traducere din limba suedeză), Paris, 1966, Georges Mounin, *Histoire de la linguistique dès origines au XXe siècle*, 1967 (trad. rom., *Istoria lingvisticii*, 1999), Maurice Leroy, *Les grands courants de la linguistique moderne*, Bruxelles, 1971, O. Ducrot, T. Todorov, *Dictionnaire encyclopédique des sciences du langage*, Paris, 1972.

Acestor lucrări de sinteză li se adaugă mai multe antologii și culegeri românești, cum ar fi *Elemente de lingvistică structurală*⁷, București, 1967, *Sistemele limbii*⁸, București, 1970 și *Sociolingvistică*⁹, București, 1975, în care sînt prezentate traduceri de fragmente din operele unor

⁶ În 1971, un colectiv de specialiști condus de Alexandru Graur a publicat una dintre cele mai cunoscute lucrări românești de lingvistică, *Tratat de lingvistică generală*. Prima ediție a apărut ca încununare a unei perioade faste pentru lingvistica românească. Terenul fusese pregătit prin publicarea de volume individuale și colective (*Introducere în lingvistică*, 1965) sau de serii (*Probleme de lingvistică generală*, 7 vol., 1959-1977), care s-au bucurat de mare succes între specialiștii români. În 1977 a fost tipărită prima ediție a faimoasei *Scurtă istorie a lingvisticii*, lucrare foarte documentată, dar ajustată în acord cu cerințele ideologice impuse de regimul comunist (v. secțiunea 3, *Cursul de lingvistică generală* și problema cenzurii). Una din dovezile multiple de efervescentă științifică și de mare interes pentru chestiunile de lingvistică generală este că, la finele anilor '70, studenții filologi ai Universității din Iași aveau la dispoziție trei introduceri în lingvistică semnate de profesori ai Facultății de Filologie: Dumitru Irimia, *Curs de lingvistică generală* (1978), Constantin Frâncu, *Curs de lingvistică generală (Istoria lingvisticii)*, 1979 și Ioan Lobiuc, *Curs de lingvistică generală*, partea I, *Direcții și metode de cercetare lingvistică* (1979).

⁷ Responsabilul de volum este Ion Coteanu, iar autorii sînt Andrei Avram, Maria Manoliu, Matilda Caragiu-Marioțeanu, Ion Coteanu, Valeria Guțu-Romalo, Somolon Marcus, Paula Diaconescu, Sorin Stati, Emanuel Vasiliu și Laura Vasiliu.

⁸ Dintre autorii care au publicat în volum îi amintim pe cei mai cunoscuți: Ion Coteanu, Theodor Hristea, Paul Miclău, Solomon Marcus, Emanuel Vasiliu și Lucia Wald.

⁹ Volumul este editat de Dumitru Chițoran și Liliana Ionescu-Ruxăndoiu.

autori foarte cunoscuți pe plan internațional, sau în care se sistematizează trăsăturile unor noțiuni teoretice fundamentale. Ca și în cazul surselor primare, volumele care fac parte din categoria surselor secundare nu sînt doar mărturii ale lecturilor autorului, ci și lucrări care satisfac nevoia de înțelegere a celor pasionați de lingvistică și necesitățile de cunoaștere ale specialiștilor în formare.

c) *Sursele auxiliare*

Mai puține ca număr față de celelalte categorii de lucrări, sînt mijloace bibliografice cu ajutorul cărora se aprofundează anumite concepte și fenomene. Cele mai multe sînt articole și studii publicate în reviste științifice cu apariție periodică. Recursul ocazional la aceste surse reflectă gradul de precizie al demersului științific și gradul de dificultate sau de noutate al aspectului conceptual, terminologic sau factual care reclamă întrebuintarea unui tip foarte specializat de surse bibliografice.

În esență, sursele oglindesc probitatea științifică a autorului, rigoarea de a care a dat dovadă în alegerea fondului de cunoaștere științifică pe baza căruia a elaborat *Cursul* și nivelul calitativ general al volumului.

3. *Cursul de lingvistică generală și cenzura*

În perioada de dinainte de 1989, regimul comunist a impus cenzura ca mecanism foarte sever de îngrădire a libertății de exprimare. În cercetarea științifică această impunere a echivalat, în unele domenii, cu pulverizarea obiectului de cunoaștere. Exemple ilustrative sînt filosofia și istoria, ale căror izvoare culturale au fost zăgăzuite sau îngustate excesiv, în favoarea instituirii unui cult al regimului. Cercetarea lingvistică a fost și ea afectată profund de imixtiunea politicului. În perioada de după Cel de-al Doilea Război Mondial, unii din marii profesori ai universităților românești au fost forțați să adere și să-și exprime adeziunea la orientarea ideologică comunistă, în versiune stalinistă, mai întîi, și ceaușistă, mai apoi, alții au fost dați afară din universități și

obligați să-și caute serviciile derizorii. În cazurile extreme de persecuție s-a ajuns la ani grei de temniță și de tortură.

Instaurată odată cu regimul, cenzura a fost oficializată prin instituirea unor comitete de cenzori, subordonate mai-marilor aflați la conducerea partidului-stat, apoi prin control ierarhic asupra a tot ceea ce a însemnat tipăritură românească. În volumele publicate în anii '50, impunerea regulii de a proslăvi regimul în publicații științifice care, în mod normal, nu funcționează ca instrumente de propagandă politică, este ilustrată, între foarte multe alte exemple, de un caz-tip: volumul lui Alexandru Graur despre fondul lexical principal al limbii române, publicat în 1957. Asemenea amestecuri între știință și dogma politică evidențiază pericolul foarte mare prezentat de infuziile encomiastice și consistente de elemente ideologice.

Fără a contura un tablou detaliat al unor asemenea realități tenebroase, întreprindere care ar putea face, la rigoare, obiectul unei monografii, cert este că puține lucrări ale perioadei au văzut lumina tiparului fără a include și doze variate de esență materialist-dialectică, de mare concentrație ideologică. Pentru a-și vedea lucrările publicate, unii autori au consimțit să laude fără rezerve regimul, iar alții au preferat să creeze aparența unei colaborări, mergînd, cu abilitate și discreție, pe calea propriilor gînduri. Dumitru Irimia face parte din a doua categorie. Referințele care pot fi puse pe seama presiunii ideologice sînt – atît în *Cursul de lingvistică generală* cît și în alte lucrări ale autorului – puține și irelevante, încît nu știrbesc valoarea de ansamblu a contribuțiilor științifice tipărite, cu voia autorului și cu permisiunea discretă, dar obligatorie a regimului, în perioada de dinainte de 1989. Cititorii prezentei ediții au ocazia să constate că referințele la nume și cuvinte încă demonizate (Marx, Engels, materialist dialectic) sînt fie lipsite de conținut ideologic, adică nu au potențial propagandistic, fie prezentate neutru, adică amintite, însă fără a fi încadrate în ecuația ideologică care le-ar fi investit cu forță ideologică, fie transplantate textual ca elemente pur decorative, fără a fi în legătură cu contextul în care apar. Aceste tehnici de evitare a unei confruntări directe cu cei responsabili de practicarea cenzurii arată că demnitatea omului de știință nu ține doar de

onestitatea sa academică, ci și de conservarea unor minime, dar necesare libertăți umane, grav afectate de totalitarism.

4. Note editoriale

În mod firesc, în textul *Cursului de lingvistică generală* din 1986 au fost făcute doar schimbări menite a îndrepta micile erori. Erorilor generate de tipărirea greșită a unor titluri de lucrări străine li se adaugă greșelile apărute ca urmare a culegerii eronate a unor cuvinte. Alte nepotriviri, extrem de rare, au existat între fragmentul de text citat de autor și traducerea pe care acesta a propus-o¹⁰. O altă categorie rarisimă de erori constă în indicarea neadecvată a unor referințe bibliografice¹¹.

¹⁰ Referirea la celebra definiție dată semnului de Sf. Augustin se întemeiază pe versiunea franceză, preluată din dicționarul Ducrot-Todorov, „Un signe est une chose qui, outre l'espèce ingérée par les sens, fait venir d'elle-même à la pensée quelque autre chose” și tradusă în limba română ca „Un semn este un lucru care, în afara speciei cuprinsă prin *sens*, evocă în planul gândirii altceva”. În realitate, faimoasa definiție formulată de Augustin, în *De Doctrina Christiana* (II, I,1), este „Signum est enim res, praeter speciem quam ingerit sensibus, aliud aliquid ex se faciens in cogitationem venire”, ceea ce arată că traducerea românească este neadecvată din pricina ambiguității semantice a fr. *sens*, avînd înțelesurile ‘simț’ și ‘sens’. O posibilitate de traducere mai apropiată de originalul latinesc și în acord cu versiunea în limba franceză ar fi fost „Semnul este lucrul care ne face să ne gîndim la altceva decît de ceea ce ține de sensibil”. Ambiguitatea pare să persiste și în versiunea românească a *Noului dicționar enciclopedic al științelor limbajelor*, editat de Oswald Ducrot și Jean-Marie Schaeffer, Editura Babel, București, 1996, traducere de Anca Măgureanu, Viorel Vișan și Marina Păunescu, în care definiția lui Augustin este tradusă prin varianta „semnul este un lucru care, în afară de specia percepută prin *sensuri*, atrage de la sine spre gîndire alt lucru”.

¹¹ Un exemplu este indicarea lucrării lui Maurice Leroy, *Les grands courants de la linguistique moderne*, ca fiind publicată la Paris. În realitate, ediția a doua, revizuită și adăugită, a fost publicată, în 1971, la editura Universității din Bruxelles (Editions de l'Université de Bruxelles), după cum indică catalogul Bibliotecii Naționale a Franței.

Pe alocuri, textul este însoțit de notele editorului, adăugate în locurile în care ni s-a părut necesar să lămurim unele interpretări personale date unor concepte fundamentale, să rezumăm stadiul actual al unor direcții de cercetare lingvistică sau să indicăm eventualele convergențe și divergențe între concepțiile unora dintre autorii invocați sau citați.

Volumul se încheie cu o postfață în care sînt schițate relațiile de profunzime între aspectele conceptuale cele mai importante cuprinse în *Cursul de lingvistică generală* și alte opere publicate de Dumitru Irimia, cu intenția de a pune în lumină solidaritatea și continuitatea de adîncime dintre lucrările aceluiași autor.

Pentru a veni în sprijinul cititorilor mai puțin familiarizați cu preocupările și problemele de lingvistică generală, am alcătuit un glosar de autori, prin semnalarea elementelor esențiale legate de formarea lor profesională și de contribuțiile științifice remarcabile pe care le-au publicat, astfel încît să poată fi mai bine fixat contextul istoric și cultural în care oamenii de cultură menționați și-au desfășurat activitatea.

Mulțumirile și gîndurile noastre de recunoștință se îndreaptă către toți cei ce, într-un fel sau altul, au participat la publicarea prezentului volum.

Mulțumim, în primul rînd, familiei, pentru amabilitatea de a permite publicarea textului în colecția *Logos*, pe care Dumitru Irimia a inițiat-o.

Un gînd de recunoștință se îndreaptă către cei ce au prețuit personalitatea Profesorului Irimia și care, cu răbdare și bunăvoință, au contribuit, în mod dezinteresat, cu recomandări utile și înțelepte.

Nu în ultimul rînd, sincerele noastre mulțumiri se îndreaptă către colectivul redacțional al Editurii Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, fără ajutorul căruia proiectul ar fi rămas ca posibilitate, nu ca realizare.

Ioan Milică